

MODA NA FOLK BISKUPIAŃSKI

Strój ludowy w Polsce odzwierciedla bogactwo i różnorodność kulturową poszczególnych regionów kraju. Pełnił on niegdyś rolę codziennego ubioru, ale także odświętnego — o znaczeniu obrzędowym i społecznym. Strój ten odróżniał mieszkańców danych terenów, a jednocześnie wskazywał ich status społeczny.

Obecnie w wielu regionach Polski strój ludowy pełni funkcję kostiumu reprezentacyjnego. Zakładany jest przez dzieci, kobiety, dziewczęta, chłopców i mężczyzn podczas występów, uroczystości oraz wydarzeń kościelnych.

Biskupiański Zespół Folklorystyczny z Domachowa i Okolic, w ramach programu Narodowego Instytutu Kultury i Dziedzictwa Wsi „Folk (od)nowa”, realizuje projekt pt. „Moda na folk biskupiański”. Partnerem przedsięwzięcia jest Biblioteka i Centrum Kultury, Rekreacji im. Jana z Domachowa Bzdęgi w Krobi. W ramach projektu uszyto tradycyjne jaczki i spódniki wierzchnie, które stanowić będą interesujący element strojów na różnego rodzaju wydarzeniach i potańcówkach, a co najważniejsze — znajdą zastosowanie również w stylizacjach współczesnej mody.

Zespół stawia sobie za cel, aby strój ludowy stał się ubiorem modnym i noszonym na co dzień, a nie tylko z okazji świąt i uroczystości. Pragnie zaprezentować go w nowoczesnej odsłonie — z zachowaniem tradycyjnych elementów i technik krawieckich, ale z wykorzystaniem współczesnych materiałów. Jest to jednocześnie kontynuacja tradycji oraz próba nadania strojowi ludowemu nowego, świeżego wyrazu, odpowiadającego dzisiejszym gustom i potrzebom.

Szycie spódnika ludowego to piękne i twórcze zajęcie, które łączy tradycję z rzemiosłem krawieckim. W zależności od regionu Polski, spódniki ludowe różnią się krojem, kolorystyką, zdobieniami i używanymi materiałami.

Poniżej przedstawiono ogólny przewodnik, jak krok po kroku uszyć spódnik biskupiański wierzchni oraz jaczkę biskupiańską.

Na Biskupiąźnie spódnice nazywane są *spódnikami*. W zależności od pory roku, dnia oraz rodzaju wykonywanej pracy zakłada się odpowiedni spódnik, który noszony jest na pasku lub sznurówce. Charakterystyczną cechą tych spódników są 3–6 zakładki przy dolnym brzegu.

Spódniki świąteczne szyje się z sukna, wełny lub jedwabiu w różnych kolorach, natomiast spódniki robocze — z bawełny, flaneli lub płótna.

Ciekawostka!

Do uszycia jednego spódnika potrzeba od 3 do 4 metrów materiału o szerokości 0,80/0,90. Spódnica świąteczna składa się z czterech kawałków tkaniny i posiada z przodu około 60 drobnych, a z tyłu około 140 większych fałd. Fałdy te są zszyte kilka centymetrów poniżej paska, aby lepiej się układały i trzymały formę. Z przodu znajduje się rozcięcie, zwane rozporkiem, które przykrywa fartuch.

Spódnice robocze miały zazwyczaj mniej zakładek. Spódnik zapina się na haczyk i haftkę, a z tyłu, do paska, doszyty jest wieszak.

Długość spódników również zależała od wieku kobiety – starsze kobiety nosiły spódniki do kostek, natomiast młodsze wybierały nieco krótsze, sięgające za łydkę, tak by widać było pończochy.

W chłodniejsze dni kobiety zakładały spódniki sukienne i wełniane w różnych kolorach, natomiast latem – jedwabne. Pod wierzchni spódnik zakładano jeszcze inne warstwy, które razem tworzyły pełny, tradycyjny strój kobiecy biskupiański.

W ramach projektu szyjemy spódnik świąteczny na gumce, zachowując tradycyjny krój oraz technikę szycia. Przy opracowywaniu fasonu i szczegółów korzystaliśmy z mustrow (wzorów) starego, rozprutego spódnika, a także z publikacji:

- *Atlas Polskich Strojów Ludowych* – Adam Glapa, „Strój dzierzacki”,
- *Instrukcja szycia i wykroje. Strój mężatki i mężczyzny żonatego na Biskupiąźnie z I połowy XX wieku* – Ewa Filipiak.

SPÓDNIK WIERZCHNI NA GUMCE

Co będzie potrzebne:

- materiał,
- grubszy materiał na podszycie,
- taśma (borta),
- guma,
- igła i nici,
- maszyna do szycia,

- nożyczki,
- szpilki,
- centymetr krawiecki,
- żelazko,

Szycie spódnika

1. U dołu spódnika przyszyj maszyną 10-centymetrowy pasek grubszego materiału.
2. Na ten pasek naszyj taśmę szczotkowaną (tzw. bortę).
3. Podwiń wszystko pod spód i przeszyj maszyną.
4. Zszyj boki materiału.
5. Od dolnego przeszycia odmierz 2 cm i wykonaj zakładki. Na początek zrób cztery, a następnie przejdź do górnej części spódnika.
6. Górę spódnika zmarszcz równomiernie przy pomocy grubszej nici.
7. Gumkę dopasuj do obwodu swojej talii i zszyj jej końce, tworząc pasek. Zmarszczony spódnik dopasuj do talii i przyszyj ręcznie, fałdka po fałdce, do gumki.
8. Można zastosować dwie metody przyszywania spódnika do gumki:
 - Zrób dłuższą nitkę, aby można było swobodnie zakładać i zdejmować spódnik, wiążąc ją na kokardkę od spodu.
 - Pomarszczony spódnik doszyj do gumy, a na łączeniu materiału wykonaj rozcięcie i wszyj pięć zatrzasków.

Spódnik biskupiański na gumce może być noszony na co dzień, do pracy, na specjalne okazje, a także jako element współczesnej stylizacji inspirowanej folklorem.

Biskupianki noszą bluzki zwane jaczkami. W zależności od pory roku, rodzaju święta, dnia roboczego czy nawet pory dnia zakłada się inną jaczkę. Różnią się one głównie kolorem i rodzajem materiału, natomiast ich krój jest zbliżony, choć poszczególne modele różnią się detalami.

Ciekawostka!

W zależności od pory roku, jaczki były podszewkowane lub watowane.

- Letnie jaczki robocze szyto z gęsto tkanej, mocnej bawełnianej tkaniny o płóciennym splocie. Materiał ten miał gładką, matową powierzchnię, był trwały, przewiewny i przyjemny w dotyku.
Letnie jaczki występowały w różnych kolorach i wzorach — najczęściej w kwiaty, paski czerwone, różowe i brązowe na białym tle. Krój był luźny, zapinany na guziki lub zatrzaski.
Do pracy kobiety zakładały niebieskie lub modrakowe jaczki w białe kropki bądź kwiatki, a do pola — jaśniejsze odcienie.
- Zimowe jaczki szyto z barchanu lub flaneli, często podszywanych dodatkową warstwą flaneli.

Na przełomie XIX i XX wieku kobiety nosiły świąteczne i letnie jaczki z jedwabiu lub rypsu — tkaniny o gęstym splocie z widocznymi, wypukłymi prążkami. W zależności od rodzaju, materiał mógł być delikatny lub sztywny, często w kolorze czarnym z połyskiem.

Czarne jaczki jedwabne posiadały ozdobną tiulową falbanę wyszywaną fabrycznie w różne desenie i były popularne w okresie międzywojennym, zwłaszcza jako ubiór do kościoła. Niektóre z nich zachowały się do dziś i wciąż są noszone przez Biskupianki.

W dni świąteczne kobiety zakładały również czarne jaczki z materiału zwanego mongolem – rodzaju wełny z jaka i kaszmiru, cenionej za wysoką jakość i właściwości termiczne. Były one podszyte lekką flanelą i nie miały ozdobnej falbany.

Bogatsze gospodynie w niedzielne popołudnia wybierały białe, kremowe lub bladobrązowe jaczki, ozdobione z przodu dwoma pionowymi zakładkami i białymi guzikami. Rękawy miały wtedy po pięć fałd.

Inne rodzaje kobiecych bluzek to kabaty i kaftaniki, również chętnie noszone przez mieszkanki regionu.

Podczas szycia jaczki damskiej korzystałyśmy z mustrów starej, rozprutej jaczki, wzoru krawcowej oraz z publikacji:

- *Atlas Polskich Strojów Ludowych* – Adam Glapa, „Strój dzierzacki”,
- *Instrukcja szycia i wykroje. Strój mężatki i mężczyzny żonatego na Biskupiznie z I połowy XX wieku* – Ewa Filipiak.

JACZKA DAMSKA ŚWIĄTECZNA

Co będzie potrzebne:

- 1,5 m materiału,
- mustro (krój),
- papier do odrysowania mustra,
- guziki,
- igła i nici,
- maszyna do szycia,
- nożyczki,
- szpilki,
- centymetr krawiecki,
- żelazko,

Szycie jaczki damskiej

1. Przerysuj mustro na papier, dostosowując je do swojej sylwetki. Dodaj po 2 cm zapasu na szwy. Jaczka biskupiańska ma luźny krój, a jej tył jest zaokrąglony. Jeśli planujesz pionowe, ozdobne przeszycia – zaznacz je przed cięciem materiału.
2. Wycięte elementy papierowego mustra zepnij szpilkami i przymierz na sylwetkę, sprawdzając dopasowanie.
3. Następnie odrysuj mustro na materiale.
4. Wszywając rękaw, u góry wykonaj 3–4 zakładki; pamiętaj, że łączenie rękawa znajduje się na wysokości łokcia, a boczne szwy nieco z tyłu jaczki.
5. Wycięte elementy przyfastryguj ręcznie, uformuj całość i przymierz.
6. Jeśli wszystko dobrze leży, przesyj sfastrygowane części na maszynie.
7. Przy rękawach wykonaj mankiety z ozdobnymi pionowymi zakładkami i przyszyj guziki.
8. Z przodu jaczki wykonaj 2–3 pionowe zakładki po obu stronach między guzikami a dziurkami.
9. Przyszyj 6–8 guzików z przodu oraz po jednym przy rękawach.

Podsumowanie

Projekt „Moda na folk biskupiański” to nie tylko inicjatywa kulturalna, ale przede wszystkim wyraz troski o zachowanie i odnowienie lokalnych tradycji. Poprzez odtworzenie dawnych krojów, tkanin i technik krawieckich, uczestnicy projektu przywracają do życia piękno i znaczenie stroju biskupiańskiego, jednocześnie nadając mu nowoczesny, użytkowy charakter.

Współczesne interpretacje jaczki i spódnika pokazują, że strój ludowy może być inspiracją także dziś – może towarzyszyć nam nie tylko w święta i na scenie, ale również w codziennym życiu. Dzięki takim działaniom tradycja nie zamiera, lecz nabiera nowego blasku, stając się mostem łączącym przeszłość z teraźniejszością.

Projekt realizowany przez Biskupiański Zespół Folklorystyczny z Domachowa i Okolic we współpracy z Biblioteką i Centrum Kultury, Rekreacji im. Jana z Domachowa Bzdęgi w Krobi, w ramach programu „Folk (od)nowa” Narodowego Instytutu Kultury i Dziedzictwa Wsi, stanowi przykład tego, jak lokalne dziedzictwo może stać się inspiracją dla współczesnej mody i nowoczesnej tożsamości regionalnej.